

Pielikums nr. 2

**REKOMENDĀCIJAS VALSTISKĀ GODAPRĀTA SISTĒMAS UN NEPIECIEŠAMO
KORUPCIJAS NOVĒRŠANAS KRITĒRIJU IEVIEŠANAI LATVIJĀ**

Satura rādītājs

Kopsavilkums	2
Likumdevēja vara	3
Izpildvara	4
Tiesu vara	5
Prokuratūra	6
Valsts kontrole	7
Neatkarīgas pretkorupcijas institūcijas	8
Civildienests	9
Pašvaldības	10
Neatkarīgi masu mediji	11
Pilsoniskā sabiedrība	11
Juristi (advokāti)	11
Veselības aprūpes sistēma	12
Privātais sektors	13
Starptautiskās institūcijas	14
Publiskais iepirkums	14
Finansu uzraudzības sistēmas efektivitāte	15
Informācijas atklātība	16
Sabiedrības iesaistīšanās	17
Valsts konkurences politika	17
Kriminālo un civillikumu efektivitāte	18
Brīvas un godīgas vēlēšanas / politisko partiju finansēšana	19

KOPSAVILKUMS

Lai uzsāktu mērķtiecīgu un sistemātisku korupcijas novēršanu valstī, ir nepieciešams ieviest visaptverošu korupcijas novēršanas programmu, kas būtu balstīta uz valstiskā godaprāta sistēmas pamatprincipiem un tās izvērtējuma rezultātā identificētajām korupcijas riska zonām, iesaistot plašas varas un sabiedrības daļas tās īstenošanā. Visneatliekamākie uzdevumi ir:

1. **Finansiāli un stratēģiski atbalstīt KNAB darbību un tā neatkarības nodrošināšanu**
2. **Nodrošināt atklātību un sabiedrības informētību par valsts un pašvaldību līdzekļu izlietojumu**
3. **Nodrošināt tiesību aizsardzības iestāžu darbības efektivitāti, ceļot tajās strādājošo profesionalitāti un sagādājot viņiem normālus materiāltehniskos apstākļos**
4. **Izveidot mehānismus budžeta neatkarības panākšanai institūcijām, kas kontrolē valsts varu un atsevišķas tās funkcijas – īpaši tiesu varai, Valsts Kontrolei un KNAB**
5. **Korupcijas novēršanas un apkarošanas kontrolei pakļaut veselības aprūpes, izglītības un vides aizsardzības jomas**
6. **Pakļaut valsts civildienesta normām un standartiem pašvaldību institūcijās un valsts uzņēmumu padomēs strādājošās amatpersonas**
7. **Nodrošināt trauksmes cēlāju jeb ziņotāju tiesisko un faktisko aizsardzību**
8. **Stiprināt nelegāli iegūtu naudas līdzekļu legalizācijas (*naudas atmazgāšanas*) iespēju apkarošanu**
9. **Efektīvi kontrolēt politisko partiju finansējuma avotus un ziedojumu izcelsmi**

Korupcijas novēršanas programmā nepieciešams iekļaut darbības, kas būtu vērstas uz visu valstiskā godaprāta sistēmas stūrakmeņu stiprināšanu.

LIKUMDEVĒJA VARA

1. Izveidot īpaši stingrus kontroles mehānismus un izvirzīt prasību obligāti publiski pamatot atbilstību valsts interesēm Saeimas lēmumus par tādiem valsts budžeta grozījumiem, kas veikti par labu atsevišķām uzņēmēj sabiedrībām (piemēram, valsts galvojumos par kredītsaistību izpildi, funkciju deleģēšanā, nodokļu maksājumu atlaidēs u.tml.)
2. Izveidot sistēmu, kad privātā vai pilsoniskā sektora pārstāvju iesaistīšana likumu pieņemšanas procesā ir balstīta uz vienlīdzīgiem un atklātiem principiem. Ar likumu regulēt lobēšanu, nodrošināt publiskās apspriešanas par iespējami daudziem likumprojektiem.
3. Deputātiem rakstiski fiksēt (arhivēt, uzskaitīt) informāciju, iesniegumus, vēstules un citas ziņas par avotiem, kas ietekmējuši viņu lēmumu pieņemšanu.
4. Izvērtēt pastāvošos likumus, kas regulē interešu konfliktu, pievēršot uzmanību tam, lai likumi un ar likumu pamatotie akti efektīvi izslēgtu iespējas apiet interešu konflikta situācijas.
5. Prasīt, lai Saeimas ētikas komisija regulāri un atbildīgi sekotu deputātu rīcībai un izvērtētu gadījumus, kad tā varētu šķīst neētiska vai vedināt uz aizdomām par likumā neregulētu interešu konfliktu. Attiecīgos atzinumus komisijai publiskot un izteikt rekomendācijas deputātiem, kā rīkoties konkrētajās situācijās.
6. Izveidot Saeimā iekšējo interešu konfliktu kontroles sistēmu.
7. Noteikt, ka Saeimas komisiju sēžu protokoli ir jāpublicē Saeimas mājaslapā internetā, lai palielinātu informācijas pieejamību par komisiju darbu.

SVARĪGĀKĀS PRASĪBAS KORUPCIJAS NOVĒRŠANAI

Problemātiskākā no korupcijas novēršanas viedokļa ir ierobežoti pieejamā informācija par lobēšanas procesiem Saeimā. Šaubas un neskaidrība par patiesajiem politisko partiju finansētājiem rada aizdomas par zināmu ekonomisko spēku ietekmi uz Saeimas darbību, tādēļ nepieciešams, lai pēc iespējas ātrāk KNAB uzsāktu partiju finansu deklarāciju pārbaudi, skaidrojot sabiedrībai konstatētos faktus.

Tā kā Saeima detalizēti neskaidro, kāpēc tiek veikts viens vai otrs grozījums pieņemtajos tiesību aktos, tad sabiedrība nav informēta, kuras personas vai personu grupas ir ietekmējušas lēmumu pieņemšanas procesu.

Nav noteikta individuālu Saeimas deputātu atbildība par pieņemtajiem lēmumiem un prasība publiski atskaitīties par tām personām, kas ir ietekmējušas attiecīgā deputāta izteiktos priekšlikumus par tiesību normu projektiem. Īpaši svarīgi ir kontrolēt valsts budžeta izlietojumu privātā sektora interesēs.

Lai konsultētu deputātus par situācijām, kas varētu būt novērtētas kā ētikas pārkāpumi vai pat interešu konflikti, nepieciešams izveidot īpašu amatu, kura pienākums būtu sniegt padomu deputātiem, kā rīkoties strīdīgās situācijās.

IZPILDVARA

1. Ieviest visaptverošu korupcijas novēršanas programmu, kas balstītos uz valstiskā godaprāta sistēmu un iesaistītu plašas varas un sabiedrības daļas tās īstenošanā.
2. Nodrošināt, ka korupcijas novēršanas prasības (t.sk. atklātība, interešu konflikta novēršana, vienlīdzīgas iespējas) ir ietvertas visās procedūrās, kuru rezultāts ir līgums starp valdību un privāto sektoru: iepirkumos, aizdevumos, galvojumos par kredītsaistību izpildi, sadarbības aktivitātēs ar privāto sektoru, funkciju deleģēšanā, nodokļu maksājumu atlaidēs u.tml.
3. Nodrošināt tiesībsargājošo institūciju efektivitāti t.sk.
 - a. izveidot stingru kadru atlases politiku
 - b. institūtu ietvaros pastiprināt pretkorupcijas normu ievērošanas iekšējo kontroli
 - c. nodrošināt policijas materiāli tehnisko bāzi
4. Prasīt, lai valdības locekļi pilnvērtīgi izskaidro sabiedrībai savu lēmumu pieņemšanas iemeslus un to atbildību valsts interesēm. Pilnveidot likumprojektu anotācijas tā, lai tās atbilstu to mērķim – informēt, izskaidrot un pārliecināt par attiecīgā akta grozījumu vai radīšanas nepieciešamību.
5. Izstrādāt grozījumus likumā, kas noteiktu, kādā veidā un kuros gadījumos sabiedrības pārstāvju iesaistīšana jautājuma lemlēmšanas procesā ir obligāta. Tiesību aktos noteikt, kādā veidā tiek izvēlēti sabiedrības pārstāvji un kā notiek konsultācijas. Iesaistīt sabiedriskās organizācijas valsts pārvaldes, tai skaitā - dažādu politiski un finansiāli jūtīgu procesu, novērošanā. Īpaši veicināt konsultatīvo un pārraudzības padomju darbību ar sabiedrības pārstāvju līdzdalību, tai skaitā - arī ar korupcijas novēršanu, saistītās institūcijās kā KNAB u.c.
6. Izstrādāt "trauksmes cēlāju" (ziņotāju) aizsardzības mehānismus. Veicināt institūciju darbinieku ziņošanu atbildīgai institūcijai par konstatētajiem pārkāpumiem iestāžu darbā.
7. Novērst situāciju, kad privātuzņēmumi apmaksā ar valsts un pašvaldības institūciju saistītus izdevumus.
8. Padarīt dāvanu un viesmīlības izpausmju reģistru pieejamāku publikai, piemēram, publicējot to institūcijas mājas lapā vai izliekot publiski pieejamā vietā iestādes telpās.
9. Novērst jebkuru iespēju politiskai elitei tuvu stāvošām personām iegūt priekšrocības privatizācijas procesā un nodrošināt visu pušu vienlīdzību.
10. Valsts un pašvaldību institūcijās izveidot sistēmu, saskaņā ar kuru tiek izdarīti regulāri pētījumi par šo institūciju darbības kvalitāti.
11. Veikt regulāru un vispārīgu valsts pārvaldes darbinieku apmācību par informācijas atklātības nodrošināšanu, attieksmi pret apmeklētājiem un interešu konfliktu novēršanas nosacījumiem.

TIESU VARA

1. Uzlabot tiesu materiāli tehnisko nodrošinājumu
2. Ieviest vienotu vai uz vieniem kritērijiem balstītu, publiski pieejamu tiesas datu informācijas sistēmu visā valstī. Izveidot izskatīto lietu reģistru, kurā parādītos tāda informācija kā: kurš tiesnesis izskatījis lietu, kur, kādas puses piedalījušās, kāda tipa lietas tikušas izskatītas
3. Veikt administratīvu reformu, lai novērstu Rīgas Apgabaltiesas neadekvāto pārslogotību, salīdzinot ar citām valsts tiesām
4. Izveidot specializētas administratīvās tiesas, kas varētu ātri un operatīvi izskatīt steidzamas lietas (piem., par nelikumīgu sodīšanu par satiksmes noteikumu pārkāpšanu, būvniecības noteikumu neievērošanu utt.) un nodrošināt to darbību
5. Tiesās nodrošināt efektīvu un uzticamu tiesnešu ētikas normu ievērošanas kontroli un izvairīšanos no interešu konfliktiem. Veicināt negodīgo tiesnešu izraidīšanu no tiesnešu vidus pēc viņa paša godprātīgo kolēģu ierosinājuma. Nodrošināt tiesnešu izglītošanu, veicinot godīgumu.
6. Uzlabot tiesas lēmumu faktisko izpildi.
7. Nodrošināt tiesas nolēmumu / spriedumu publisko pieejamību.
8. Nodrošināt sabiedrības locekļiem iespējas efektīvi sūdzēties par administratīviem pārkāpumiem tiesās
9. Turpināt izstrādāt un ieviest mehānismus, kas padarītu par neiespējamu vienpersonisku tiesnešu kontaktu tikai ar vienu no procesa dalībniekiem
10. Veicināt tiesnešu ziņošanu tiesībsargājošām institūcijām un Zvērinātu advokātu kolēģijai par advokātu rīcību, kuras mērķis ir piekukuļot tiesnešus
11. Likumdevējam ņemt vērā tiesnešu ierosinājumus un priekšlikumus jauna kriminālprocesa likuma izstrādē
12. Veicināt savstarpēju informācijas apmaiņu starp tiesu un citām tiesībsargājošām struktūrām, lai pilnveidotu pierādījumu vākšanas procesu
13. Veicināt, lai tiesas uzskata par nepieciešamu iepazīstināt sabiedrību ar izdarīto tiesas spriedumu vai informēt par pieņemtā lēmuma apstākļiem

PROKURATŪRA

1. Veicināt sabiedrības uzticību prokuratūras darbam kopumā un pārliecību, ka lēmumi par izmeklēšanas uzsākšanu un lietu ierosināšanu tiek pieņemti godīgi un saprātīgi, neņemot vērā politiskās ietekmes vai sakarus.
2. Plaši informēt sabiedrību par nepieciešamajiem nosacījumiem krimināllietas ierosināšanai. Nodrošināt stingru un uzticamu prokuratūras iekšējo kontroli par lēmumu pieņemšanu sakarā ar krimināllietu izbeigšanu vai atteikšanos ierosināt krimināllietu. Nodrošināt saprātīgu informācijas pieejamību (aizklājot fizisko personu datus) par prokuroru pieņemtajiem lēmumiem.
3. Izveidot sistemātisku prokuroru un policijas darbinieku apmācības sistēmu, veicinot godīgumu.
4. Veicināt savstarpēju informācijas apmaiņu un sadarbību starp prokuratūru, tiesu un citām tiesībsargājošām struktūrām, lai pilnveidotu pierādījumu vākšanas procesu.
5. Nodrošināt stingru prokuratūras darbinieku mantiskā stāvokļa pieauguma kontroli.
6. Noteikt un kontrolēt prokuratūras un policijas atbildību par lietu ierosināšanu sakarā ar citu valsts institūciju, piemēram, Valsts kontroles vai Iepirkumu uzraudzības biroja iesniegtajiem lēmumiem un konstatētajiem likuma pārkāpumiem.
7. Aktīvi veicināt Prokuroru ētikas kodeksa ievērošanu un praktisku piemērošanu.

VALSTS KONTROLE

1. Panākt Valsts kontroles finansējuma saprātīgu neatkarību no izpildvaras, iekļaujot "Valsts kontroles likumā" normu, kas ļautu Valsts kontrolei neatkarīgi no valdības iesniegt Saeimā Valsts kontroles budžeta pieprasījumu. Nodrošināt pietiekoši lielu darbinieku skaitu tās funkciju pilnvērtīgai īstenošanai
2. Nodrošināt Valsts kontroles padomes sēžu norises atklātumu.
3. Izveidot Saeimā īpašu komisiju, kas sekotu Valsts kontroles revīzijas atzinumos izteikto lēmumu izpildei. Panākt, lai Valsts kontroles auditu rezultāti nepieļautu pārkāpumus auditēto iestāžu darbībā arī turpmāk.
4. Izstrādāt noteikumus, kas pieprasītu neatkarīgām auditororganizācijām obligāti veikt valsts vai ar valsti saistītu iestāžu un pašvaldību finanšu atskaišu auditu un nodrošināt šo auditu rezultātu publiskošanu. Nozīmēt Valsts kontrolieri par atbildīgo šo prasību īstenošanas pārbaudē. Ar likumu noteikt neatkarīgo auditororganizāciju un to darbinieku atbildību par sniegto atzinumu patiesumu.
5. Izveidot vienotu valsts īpašuma pārraudzības sistēmu, kas ļautu periodiski novērtēt valsts īpašumu, un nodrošināt, ka īpašumi, ko iegādājusies valsts, vai nu paliek tās valdījumā vai arī tiek nodoti citam īpašniekam valstij maksimāli izdevīgā veidā.

NEATKARĪGAS PRETKORUPCIJAS INSTITŪCIJAS¹

1. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam nodrošināt sistemātisku amatpersonu deklarāciju kontroli, kas ir vērsta uz deklarāciju atbilstības reālajam konkrēto personu mantiskajam stāvoklim pārbaudi un sniegto faktu patiesuma kontroli.
2. Pastiprināt likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" ievērošanas uzraudzību un izstrādāt efektīvu deklarāciju kontroles mehānismu, lai būtu iespējama pārkāpumu fakta pierādīšana un aizdomās turētās personas vainas konstatēšana.
3. Veikt amatpersonu mantiskā stāvokļa un dzīvesveida kontroli uz aizdomu pamata pēc publikācijām medijos. Par rezultātiem sniegt publisku paziņojumu.
4. KNAB veikt partiju finanšu deklarāciju pārbaudi, skaidrojot sabiedrībai konstatētos faktus.
5. Likumā ieviest īpaši stingrus kritērijus un nodrošināt pilnīgu atklātību visu KNAB darbinieku un biroja vadītāja izvēles un darbā pieņemšanas procesā, parasti atklāta konkursa ceļā.
6. Nodrošināt pietiekošus finanšu resursus KNAB funkciju īstenošanai.
7. Izstrādāt mehānismus izkaisītiem (*random*) uzticamības testiem un informēt KNAB darbiniekus, ka tie ir tiem pakļauti.
8. Likumā atrunāt īpašus aizsardzības mehānismus, kas nodrošinātu, ka pati institūcija (KNAB) nekļūst par korupcijas perēkli. Novērst aplveida savstarpējo atskaitīšanos, kad Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieks savu deklarāciju iesniedz Ministru prezidentam, bet Ministru Prezidenta deklarāciju pārbauda KNAB amatpersonas, kas atrodas tiešā direktora pakļautībā.
9. Skaidri definēt to, kādā veidā KNAB tiek pakļauts demokrātiskai kontrolei parlamenta, valdības, sabiedrības un tiesu priekšā. Jānosaka ziņojuma, ko KNAB reizi pus gadā ir jāiesniedz MK un Saeimai, nozīme un funkcijas, kā arī tas, kāda var būt Saeimas un MK reakcija un cik saistoša tā ir KNAB turpmākai darbībai – tātad, vai tas tikai informē, vai arī atbild par paveikto.

¹ Latvijas gadījumā "Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs" (saīs. KNAB)

CIVILDIENESTS

1. Nodrošināt ierēdņu politisko neatkarību savu funkciju īstenošanā. Izvirzīt precīzas prasības augstāko civildienesta ierēdņu profesionālo pienākumu pildīšanai un noteikt viņu kompetenci, kuru nedrīkst ietekmēt politiskā vara, bet kuras ietvaros ierēdnis ir atbildīgs likuma un darba devēja priekšā.
2. Izveidot sistēmu, saskaņā ar kuru gan vadītājam, gan arī tiešajam izpildītājam ir jābūt atbildīgām par koruptīvām vai nelikumīgām darbībām.
3. Izveidot sistēmu, kas ļautu praktiski ieviest ierēdņu un korupcijas riskam pakļauto darbinieku rotāciju.
4. Uzlabot amatpersonu izpratni par interešu konflikta būtību un jebkura tam pielīdzināma stāvokļa nevēlamību. Jāveicina situācijas, kad amatpersonas aktīvi izvairās no interešu konfliktiem, kaut arī to tieši nepieprasa likums. Rīcību, ko neierobežo likums, bet kas ir morāli problemātiska, ir institūcijas ietvaros jāizskata ģipāšai ētikas komisijai vai padomei.
5. Nodrošināt tiesisku aizsardzību *trauksmes cēlājiem* (angliski - *whistleblowers*) jeb ziņotājiem, kas sniedz informāciju uzraudzības institūcijām par augstāko amatpersonu veiktajām nelikumīgajām darbībām valsts un pašvaldību iestādēs. Sagatavot Civildienesta pārvaldi un KNAB pieņemt un izskatīt šāda veida sūdzības, nodrošinot šo personu identitātes neizpaušanu un aizsardzību pret vajāšanām no augstāko amatpersonu puses. Popularizēt kā pozitīvu piemēru šādas atbildīgas rīcības izplatīšanos valsts pārvaldē.
6. Valsts un pašvaldību institūcijās, kurās korupcijas risks ir visaugstākais, jāizveido sistēma, saskaņā ar kuru tiek veikta regulāra šo institūciju darbības kvalitātes kontrole. Šīs pārbaudes, jāorganizē, jāveic un jāapkopo neatkarīgām institūcijām un to rezultātus jāpublisko.

PAŠVALDĪBAS

1. Piemērot civildienesta prasībām līdzvērtīgus standartus attiecībā uz darbinieku pieņemšanu un atlaišanu no darba, kā arī interešu konfliktu novēršanu.
2. Iedzīvotājiem saprotamā un viegli pieejamā veidā sniegt izvērstas atskaites par pašvaldību finanšu izlietojumu un saimniecisko darbību
3. Pieprasīt pašvaldībām konsultēties ar iedzīvotājiem pirms lēmumu pieņemšanas, rīkot publiskās apspriešanas, veikt sabiedriskās domas aptaujas un to rezultātus uzskatīt par saistošiem lēmumu pieņemšanā.
4. Pašvaldībām ir jāsniedz ziņas par tajās veiktajiem auditiem un to rezultātiem plašākai publikai.
5. Nodrošināt iespējas pārsūdzēt pašvaldību pieņemtos lēmumus administratīvā ombuda institūcijā, nevis tikai tiesas ceļā
6. Nepieciešams padarīt publiski pieejamu pašvaldības saņemto un pašvaldības sniegto dāvanu reģistru. Tajā jābūt norādītam – kas dāvinājis, kas saņēmis, kas ir saņemts vai dāvināts, kāda ir dāvinājuma vērtība un kādā sakarā dāvana ir dota.
7. Izveidot sistēmu, kas ļautu praktiski ieviest korupcijas riskam pakļauto darbinieku rotāciju. Pakļaut šos darbiniekus regulāriem uzticamības testiem.

NEATKARĪGI MASU MEDIJI

1. Lai neierobežotu vārda brīvību un vienlīdzību likuma priekšā, atcelt iespēju saukt žurnālistus pie pastiprinātas kriminālatbildības par varas pārstāvja un citas valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršanu, bet paredzēt administratīvu atbildību par šādu likumpārkāpumu.
2. Veicināt, lai mediju īpašnieku biznesa intereses, kas nav saistītas ar mediju biznesu (kā arī biznesa darbības, kas šos īpašniekus varētu saistīt ar valdību), top publiski zināmas.
3. Veicināt pētnieciskās vai izmeklējošās žurnālistikas pastāvēšanu Latvijā. Sekmēt finansu resursu piesaistīšanu no dažādiem fondiem (tai skaitā valsts vai pašvaldību) žurnālistu arodorganizācijai šīs funkcijas īstenošanai.

PILSONISKĀ SABIEDRĪBA

1. Neatliekami veikt labojumus sabiedrisko organizāciju darbību reglamentējošajā likumdošanā, kas zem viena nosaukuma apvieno pārāk daudzveidīgas un vāji regulētas struktūras. Paredzēt stingru ziedojumu saņemšanas un izlietošanas kārtību. Novērst iespēju izmantot sabiedriskās organizācijas interešu konfliktu maskēšanai
2. Piemērot valsts dienestiem analogiskas prasības (it īpaši iepirkuma procedūras ievērošana un atklātība) finansu līdzekļu izlietojumā tām sabiedriskajām organizācijām, kam tiek deleģētas valsts funkcijas vai kuras saņem valsts vai pašvaldību budžeta resursus savai darbībai

JURISTI (ADVOKĀTI)

1. Zvērinātu advokātu kolēģijai būtu jāveicina lielāka sabiedrības uzticība šai profesijai, plašāk informējot publiku par savu darbību advokātu godīguma veicināšanā un stingru ētikas principu ievērošanas kontrolē
2. Veicināt advokātu atbildības sajūtu sabiedrības priekšā un rosināt viņus atturēties no neētiskas rīcības, kas ir pretrunā ar valsts interesēm, pārstāvēt klientu intereses lietās, kas saistītas ar koruptīvām darbībām

VESELĪBAS APRŪPES SISTĒMA

1. Nepieciešams veikt izmaiņas likumdošanā, kas ļautu saukt pie atbildības medicīnas darbiniekus, kuri pieņem vai izspiež kukuļus vai cita veida neoficiālu atbildību par valsts finansēto darbu. KNAB jākoordinē juristu darbs, kura rezultātā tiktu izstrādāta noteikta taktika, kas ļautu saukt pie atbildības tos ārstus, kas veicina korupciju vai nodarbojas ar krāpšanu.
2. Ievērojami palielināt valsts veselības aprūpes sistēmas finansējumu (tai skaitā pacientu oficiālos maksājumus), proporcionāli pastiprinot finansu līdzekļu izlietošanas uzraudzību. Izveidot efektīvu institūciju, kas uzraudzītu medicīnas darbinieku godīgumu, ētikas normu prasības un interešu konflikta novēršanu
3. Nepieciešams veikt izmaiņas likumdošanā (Ārstniecības likumā), kas reglamentētu ārstu interešu konfliktu (sadarbībā ar farmācijas firmām un attiecībā uz privātajām praksēm):
 - Maksimāli jānovērš iespēja ļaunprātīgi izmantot dienesta stāvokli sava vai radnieku mantiskā stāvokļa uzlabošanai
 - Ja ārstam pastāv līgums ar kādu farmācijas kompāniju, tad paziņojumam par to jābūt novietotam pacientiem redzamā vietā. Pacientiem ir jāzina, ka ārsta tendence parakstīt vienus vai citus medikamentus var būt saistīta ar viņa papildus ienākumu avotu.
 - Nepieciešams izveidot publiski pieejamu viesmīlības, labvēlību un dāvanu reģistru, kurā tiek reģistrēti labumi, ko ārsts saņem ārpus oficiālās darba samaksas, t.i., dāvanas, ārzemju braucieni, konferenču apmeklējumi, utt.
4. Ārstu praksēs nepieciešams reglamentēt farmācijas un citu kompāniju reklāmu izvietošanu.
5. Jāizstrādā un jāievieš normatīva prasība, kas noteiktu, ka ārstam nav vienlaicīgi atļauts strādāt gan valsts, gan privātp praksē, apvienojot šo principu ar ievērojamu valsts sektorā strādājošo algu palielinājumu;
6. Jāizskata citi, valsts sektorā strādājošo ārstu motivācijas palielināšanas mehānismi. Piemēram, simtprocentīga veselības apdrošināšana, bezmaksas kvalifikācijas celšanas kursi, apmaksāts mobilais telefons utt. Turklāt nepieciešams noteikt, ka par šo papildus labumu piešķiršanu neizlemj attiecīgās ārstniecības iestādes vadība, bet gan neatkarīga institūcija.
7. Nepieciešams sniegt atklātu un pilnīgu informāciju par valsts un pašvaldības sektora veselības aizsardzības iestāžu finansu izlietojumu. Valsts veselības aizsardzības iestāžu saimniecisko vadītāju darbības kontroles pastiprināšana.
8. Celt ārstu profesijas sabiedrisko prestižu, popularizējot priekšzīmīga un pašreizējā darba piemērus un aicinot nepazemot ārstus piedāvājot viņiem kukuļus.

PRIVĀTAIS SEKTORS

1. Izvērst efektīvu cīņu pret nelegāli iegūto naudas līdzekļu legalizācijas (*naudas atmazgāšanas*) iespējām, attiecīgi pielāgojot likumdošanu un ievērojami palielinot uzraudzības institūciju darbības efektivitāti. Veicināt šādu gadījumu atklāšanu, finansiāli nodrošināt un, organizējot apmācības atbildīgajām institūcijām.
2. Veicināt augstu biznesa ētikas standartu iedzīvināšanu privātajā sektorā. Popularizēt ētikas un labas biznesa prakses kodeksu ieviešanas nepieciešamību, kuros būtu atrunāts aizliegums iesaistīties koruptīvos darījumos, kukuļot klientus un nodarboties ar dāvanu, kuru vērtība ir lielāka par ierindas prezentācijas priekšmetu, došanu. Aicināt publikot ētikas kodeksus nozaru interneta mājas lapās.
3. Veicināt noteiktu vispārpieņemtu normu izstrādi dāvanu kā mārketinga līdzekļu pasniegšanā klientiem, tādējādi skaidri definējot robežu starp prezentācijas priekšmetu un kukuli.
4. Pastiprināti uzraudzīt iespēju slēgt aizliegtās vienošanās pretendentu starpā publiskajos iepirkumos un attiecībās ar darījumu partneriem. Pilnveidot uzņēmēju izpratni par saprātīgas konkurences politikas nepieciešamību tirgus efektivitātes nodrošināšanā.
5. Veicināt uzņēmēju neiecietību pret kukuļošanu darījumu kārtos.
6. Novērst situācijas, kad politiskās amatpersonas neattaisnoti aktīvi piedalās privātā sektora pasākumos. Jāuzlabo amatpersonu izpratne par interešu konflikta (arī šķietama) nevēlamību. Jāveicina situācijas, kad amatpersonas aktīvi izvairās no interešu konfliktiem, kaut arī to prasa nevis likums, bet gan ētikas normas. Rīcību, ko neierobežo likums, bet kas ir morāli problemātiska, ir jāizskata īpašai ētikas komisijai vai padomei.
7. Pēc iespējas vienkāršot un saīsināt termiņus administratīvajām procedūrām, kas saistītas ar uzņēmējdarbības veikšanu (licenču, atļauju saņemšana)

STARPTAUTISKĀS INSTITŪCIJAS

1. Prasīt Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijai (OECD) dot iespēju Baltijas valstīm ratificēt 1997.gada 21.novembra Konvenciju *Par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos uzņēmējdarbības darījumos*.
2. Veicināt konvencijas *Par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos uzņēmējdarbības darījumos* ieviešanas efektivitātes uzraudzību.

PUBLISKAIS IEPIRKUMS

1. Sniegt izvērstu pamatojumu par ikvienu publisko iepirkumu, kas tiek veikts tikai pēc viena pretendenta piedāvājuma saņemšanas.
2. Padarīt publiski pieejamus, ievietojot internetā, visus līgumus starp valsti un privāto sektoru
3. Piemērot likuma prasību un nodrošināt, ka visi darbinieki, kas strādā iepirkumu komisijās kļūst par valsts amatpersonām uz iepirkuma procesa laiku. Tas nozīmē, ka viņi tiek pakļauti amatpersonām izvirzītajām prasībām un tiek novēroti šo darbinieku tīpašumi, nodokļi un dzīvesveids
4. Nodrošināt iepirkumu komisiju darbinieku rotāciju.
5. Nodrošināt pretendentu vienlīdzību informācijas iegūšanā par cenu aptaujām
6. Veikt grozījumus likumā "Par būvdarbiem, piegādēm, nomu un pakalpojumiem sabiedrisko pakalpojumu uzņēmumu vajadzībām", kas atbilstu korupcijas novēršanas standartiem un būtu analogiski likumam "Par iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām".
7. Izanalizēt iepirkumu prasību no birokrātisko procedūru racionalitātes viedokļa. Racionāli nepamatotās procedūras likvidēt.
8. Lai nodrošinātu iepirkuma procedūru godprātīgu izpildi ir jānosaka, ka to konkursu, kuru summa pārsniedz noteiktu līmeni, komisiju darbā ir jāiesaista neatkarīgi pārstāvji (novērotāji) no sabiedriskām organizācijām vai citām institūcijām.

FINANSU UZRAUDZĪBAS SISTĒMAS EFEKTIVĪTĀTE

1. Visam budžeta procesam, sākot no tā sagatavošanas līdz gala pārskatam un auditam, jānoris atklātā un sabiedrībai pieejamā veidā.
2. Nepieciešams ievērot striktas procedūras, kādā veidā Saeima dod iespējas privāttuzņēmējiem saņemt nodokļu atlaides, valsts galvojumus par kredītsaistību izpildi, nodokļu parādu kapitalizāciju un norakstīšanu, utml.
3. Ieviest Latvijā OECD vadlīnijas budžeta atklātības nodrošināšanai.
Nozīmīgākās OECD prasības:
 - Budžeta publiskajā variantā ir jāparādās pēc iespējas detalizētākai informācijai par plānotajiem vai jau notikušajiem tēriņiem. Tātad ir jāatsakās no datu atspoguļošanas pēc valdības funkciju klasifikācijas. Ir jāparādās katras administratīvās vienības jeb pašvaldības pakļautībā esošas iestādes budžetam.
 - Katras iestādes budžetam vai budžeta pārskatam jāparādās kontekstā ar vismaz divu iepriekšējo gadu budžeta izdevumu rādītājiem. Tikai šajā gadījumā informācija kļūst salīdzināma.
 - Pie visiem skaitļiem ir nepieciešams komentārs par to, ko tas nozīmē. Pie atalgojuma – komentārs par štata vienību skaitu. Pie komandējumu un reprezentācijas izdevumiem – uz kuriem, kas un, galvenais, kāpēc braucis. Pie preču un pakalpojumu apmaksas izdevumiem – lielākie pirkumi un izdevumi. Pie kapitālajiem izdevumiem – komentārs par konkrētas ēkas, ielas vai telpu remontu. Pie investīcijām – kur tās veiktas. Pie subsīdijām un dotācijām – kam tās novirzītas.
 - Iestādes budžeta pārskatā ir jāparādās reālajiem gada sākumā plānotajiem tēriņiem (nevis gada laikā precizētajam budžetam, kā tas ir pašlaik) un reālajiem izdevumiem pēc naudas plūsmas principa. Ja gada sākumā atvēlētā summa un reālie izdevumi ievērojami atšķiras, nobīdes iemesli ir jāizskaidro.
 - Budžeta pārskatam ir jāparādās internetā. Tā kā tur var iekļaut ļoti lielu apjomu informācijas un tai ir iespējams brīvi izsekot līdz, tad ideālā variantā internetā jāparādās visiem pašvaldības maksājumiem.

INFORMĀCIJAS ATKLĀTĪBA

1. Attiecināt Informācijas atklātības likumu ne vien uz valsts pārvaldes, bet gan uz visām valsts institūcijām, lai būtu iespējams brīvi iepazīties ar informāciju, piemēram, tiesu varas institūcijās, valsts uzņēmumos, valsts veselības aizsardzības un mācību iestādēs u.tml., par kritēriju izmantojot nevis institūcijas vai personas statusu, bet šo iestāžu funkcijas, kas tiek veiktas valsts vārdā.
2. Attiecināt likumu uz informāciju, kas radīta privātā uzņēmumā (privātuzņēmumu datiem), pildot kādus uzdevumus, kuri tiem izriet no likuma vai līgumattiecībām ar valsts vai pašvaldību institūcijām vai sakarā ar to deleģēto funkciju īstenošanu.
3. Gan finansiāli, gan administratīvi nodrošināt likuma vispārēju izpildi visos valsts pārvaldes un pašvaldību līmeņos.
4. Noteikt, ka attaisnojamas sabiedriskas intereses gadījumā ir jāpublisko arī ierobežotas pieejamības informācija.
5. Noteikt obligāti publiskojamās informācijas minimumu katrā no valsts vai pašvaldību iestādēm. Valsts un pašvaldību iestāžu finansu atskaites jāizvieto internetā visiem saprotamā veidā
6. Konkretizēt *valsts noslēpuma* definīciju. Veikt plašu izskaidrošanu par nepieciešamību noteikta veida informāciju iekļaut "valsts noslēpuma" kategorijā.
7. Nav skaidri un viennozīmīgi interpretējamu procedūru un pilnīgas garantijas, ka iedzīvotāji un žurnālisti var iegūt pieprasīto informāciju. Viens no šķēršļiem ir neskaidri informācijas klasifikācijas pamatprincipi, tādēļ ka ir sarežģīti noteikt, kurā no kategorijām iekļaujas konkrēts dokuments.
8. Nepieciešams izglītēt institūciju darbiniekus un sabiedrību par informācijas pieejamības principiem.

SABIEDRĪBAS IESAISTĪŠANĀS

1. Valsts iestādēm periodiski ir jāveic kampaņas, lai informētu pilsoņus par viņu tiesībām
2. Nepieciešams izveidot vienu centralizētu institūciju, kas varētu konsultēt cilvēkus visos jautājumos par viņu tiesībām
3. Veicināt praksi, kad valsts un pašvaldību iestādes regulāri apkopo sabiedrības viedokli par viņu sniegtajiem pakalpojumiem
4. Pilnveidot publisko iestāžu interneta mājas lapas, ievietojot tajās plašāku informāciju par iestādes darbību.
5. **Katrā iestādē publicēt dokumentus, kas nosaka kāda ir institūciju attieksme pret apmeklētājiem, kādas ir pakalpojumu sniedzēju un lietotāju tiesības un pienākumi.**

VALSTS KONKURENCES POLITIKA

1. Stiprināt konkurences uzraudzību valstī un veicināt sabiedrības informēšanu par konkurences veicināšanas nepieciešamību un atbilstību visas sabiedrības interesēm.
2. Nodrošināt sabiedrisko pakalpojumu regulatoru aizsardzību pret politisku iejaukšanos un nodrošināt tā neatkarīgu darbību sabiedrības interešu aizsardzībā
3. Jāizstrādā valstiska programma, kas paredz konkrētus pasākumus, lai pasargātu nabadzīgāko un neaizsargātāko sabiedrības daļu

KRIMINĀLO UN CIVILLIKUMU EFEKTIVITĀTE

1. Jāpadara par legāli neiespējamu valsts un pašvaldību iestāžu darbinieku neizskaidrojamu bagātības iegūšanu vai tādu dzīvesveidu, kas pārsniedz saņemtās algas sniegtās iespējas
2. Jāparedz sods par starpniecību (darbošanās par starpnieku vai aģentu) privātā sektora korupcijā
3. Pieņemt jaunu Kriminālprocesa likumu, īpaši pievēršot uzmanību pierādījumu vākšanas procesa atvieglošanai un iespējām izmantot moderno tehnoloģiju sasniegumus kā pierādījumus tiesā
4. Novērst tiesībsargājošo institūciju administratīvo mazspēju atsevišķos gadījumos un vērsties pret inertumu pierādījumu vākšanā. Veicināt, lai institūcijas pašas izrāda iniciatīvu ar korupciju saistītu lietu ierosināšanā un izmeklēšanā, pārsvarā lietas tiek ierosinātas tikai pamatojoties uz personu iesniegumiem. Izmantot medijos izskanējušo informāciju par iespējamiem noziedzīgiem nodarījumiem
5. Lai Krimināllikums darbotos kā efektīvs drauds eventūālajiem korumpantiem, krimināllikumā jāparedz sodi par ikvienas personas (ne tikai amatpersonu) koruptīvām darbībām: kukuļdošanu, kukuļņemšanu un kukuļa izspiešanu u.tml.
6. Lai neierobežotu vārda brīvību, atcelt iespēju saukt žurnālistus pie kriminālatbildības par varas pārstāvja un citas valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršanu, bet paredzēt administratīvu atbildību par šādu likumpārkāpumu.

BRĪVAS UN GODĪGAS VĒLĒŠANAS / POLITISKO PARTIJU FINANSĒŠANA

1. Jāveic efektīva politisko partiju ienākumu un izdevumu uzraudzība. Jāparedz gan juridisko, gan fizisko personu, kas ziedojušas politiskajām partijām, ienākumu kontrole, pieprasot tām veikt ienākumu deklarēšanu un skaidrot ziedoto ienākumu izcelsmi.
2. Jāizveido un jāīsteno efektīvas procedūras, kas nodrošina, lai valdībā, Saeimā pārstāvētās politiskās partijas, pašvaldības un citas publiskās iestādes netērē līdzekļus savas partijas atbalstīšanai priekšvēlēšanu kampaņā
3. Nodrošināt, lai spēkā esošie likumi ļauj kļūt par vēlēšanu novērotājiem ne vien vēlēšanās balotējušos politisko partiju pārstāvjiem, bet arī sabiedrisko organizāciju dalībniekiem
4. Nodrošināt nepieciešamo aprīkojumu, lai visos vēlēšanu iecirkņos ir iespēja vēlētājiem veikt balsošanu aizklāti